

SIGNA

2013

2

Revue éditée par le Comité
pour la diffusion de la recherche
en archéologie gallo-romaine

Tijdschrift uitgegeven door het Comité
voor de verspreiding van het onderzoek
in de Gallo-Romeinse archeologie

Romeins te Ronse: een nederzetting en een bijhorende begraafplaats in De Stadstuin

Ruben PEDE, Celine CLEMENT & Bart CHERRETTÉ

Inleiding

In 2010 en 2011 voerde SOLVA een preventief archeologisch onderzoek uit te Ronse. Het stadsbestuur plant er een woonverkaveling annex parklandschap (De Stadstuin) op een braakliggend terrein net ten oosten van het centrum. Het projectgebied beslaat een oppervlakte van 13 ha waarvan ongeveer 5 ha vlakdekkend is opgegraven.¹ Naast enkele prehistorische grafmonumenten² en een middeleeuwse nederzetting³ zijn tevens tal van Romeinse sporen aangesneden. Dit artikel stelt de eerste resultaten voor van het onderzoek.

De Romeinse occupatie in Ronse – De Stadstuin is te plaatsen in de 1ste t.e.m. de 3de eeuw n.C. Het terrein is quasi volledig in gebruik genomen, waarbij naast een chronologische fasering ook een duidelijke functionele opsplitsing opvalt.

Landschappelijke en bodemkundige situering

Ronse is gelegen in het zuiden van de provincie Oost-Vlaanderen op de grens met Henegouwen. De stad bevindt zich aan de voet van enkele belangrijke getuigenheuvels van de Vlaamse Ardennen (Kluisberg, Hotond, Knokteberg, Muziekberg...) die overlopen in het heuvellandschap van Henegouwen (Pays des Collines). Het gebied situeert zich tussen de Schelde en Dendervallei en behoort tot de ecoregio van de zuidwestelijke heuvelzone, meer bepaald het Zuid-Vlaams lemig heuveldistrict. Het onderzoeksterrein bevindt zich op de noordwestelijke flank van een uitgesproken heuvelrug in het landschap.

Romeinse sites in de omgeving

In de directe omgeving van Ronse zijn reeds verschillende vindplaatsen vastgesteld uit de Romeinse periode. Ten westen van de stad wordt het

diverticulum tussen Kerkhove en Blicquy vermoed.⁴ Vlakbij bracht een recent onderzoek van SOLVA ook Romeinse sporen aan het licht.⁵ We vermelden tevens de grafheuvels op of nabij de toppen van de Vlaamse Ardennen (Muziekberg, Calmont), waar naast de gekende bronstijdgrafmonumenten ontegensprekelijk ook Romeinse begravingen zijn gebeurd.⁶ Dichterbij De Stadstuin zijn verschillende onderzoeken gedaan in de buurt van de Sint-Hermeskerk waar men het bestaan van een belangrijke site veronderstelt.⁷ De vondsten zijn zonder meer opmerkelijk te noemen. In de Romaanse delen van de crypte onder de kerk is veelvuldig gebruik gemaakt van Romeins bouwmateriaal, zoals dakpannen, *hypocaustum* tegels, mortelbrokken, enz... Vooral de vondst van een reliëf met een dansende bacchante springt in het oog.⁸ Een dergelijke iconografie is doorgaans in verband te brengen met de Dionysuscultus. In de nabijheid van de Sint-Hermeskerk kwam tevens een mogelijke mijlpaal uit de Romeinse periode aan het licht.⁹

Bewoningssporen

In het noordwestelijke, laagst gelegen deel van het terrein (zone I) kwamen een aantal nederzettingssporen tevoorschijn die te interpreteren zijn als de zuidoostelijke hoek van een afgebakende nederzetting, een zgn. *enclosure* (fig. 1). Deze zone was in een recent verleden ten dele afgegraven: de sporen in het laagst gelegen deel – de uiterste noordwestelijke hoek – bleken beter bewaard dan in de iets hoger gelegen delen.

Structuur 1

Min of meer centraal in het opgravingsvlak bevindt

1 PEDE *et al.* 2011.

2 PEDE, CLEMENT & CHERRETTÉ 2013.

3 PEDE, CLEMENT, CHERRETTÉ, GUILLAUME & DE CLEER 2013.

4 DE MULDER & DESCHIETER 1999, p. 156.

5 VERBRUGGE *et al.*, 2012.

6 DECONINCK 1982, p. 27-29; ROGGE 1972.

7 CROMBÉ 1989, p. 101.

8 CAMBIER 1991, p. 57-89.

9 CAMBIER 1966, p. 155.

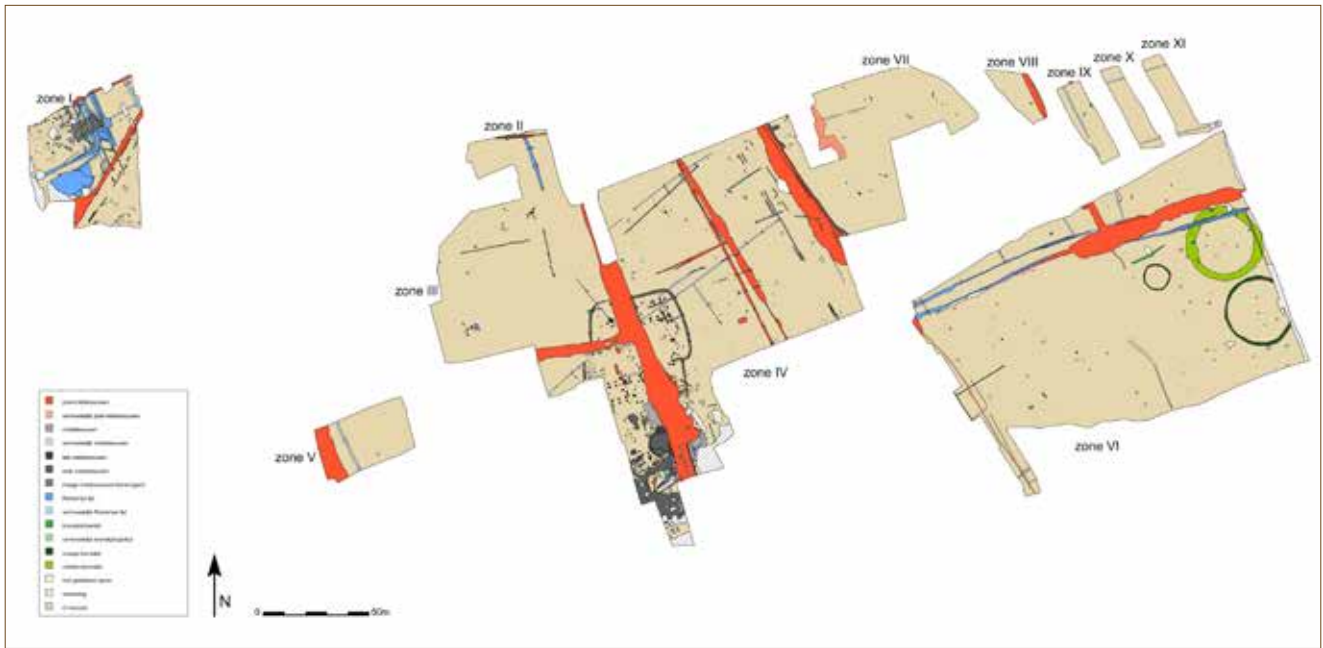

Fig. 1. Ronse Stadstuin. Vereenvoudigd, algemeen grondplan A.

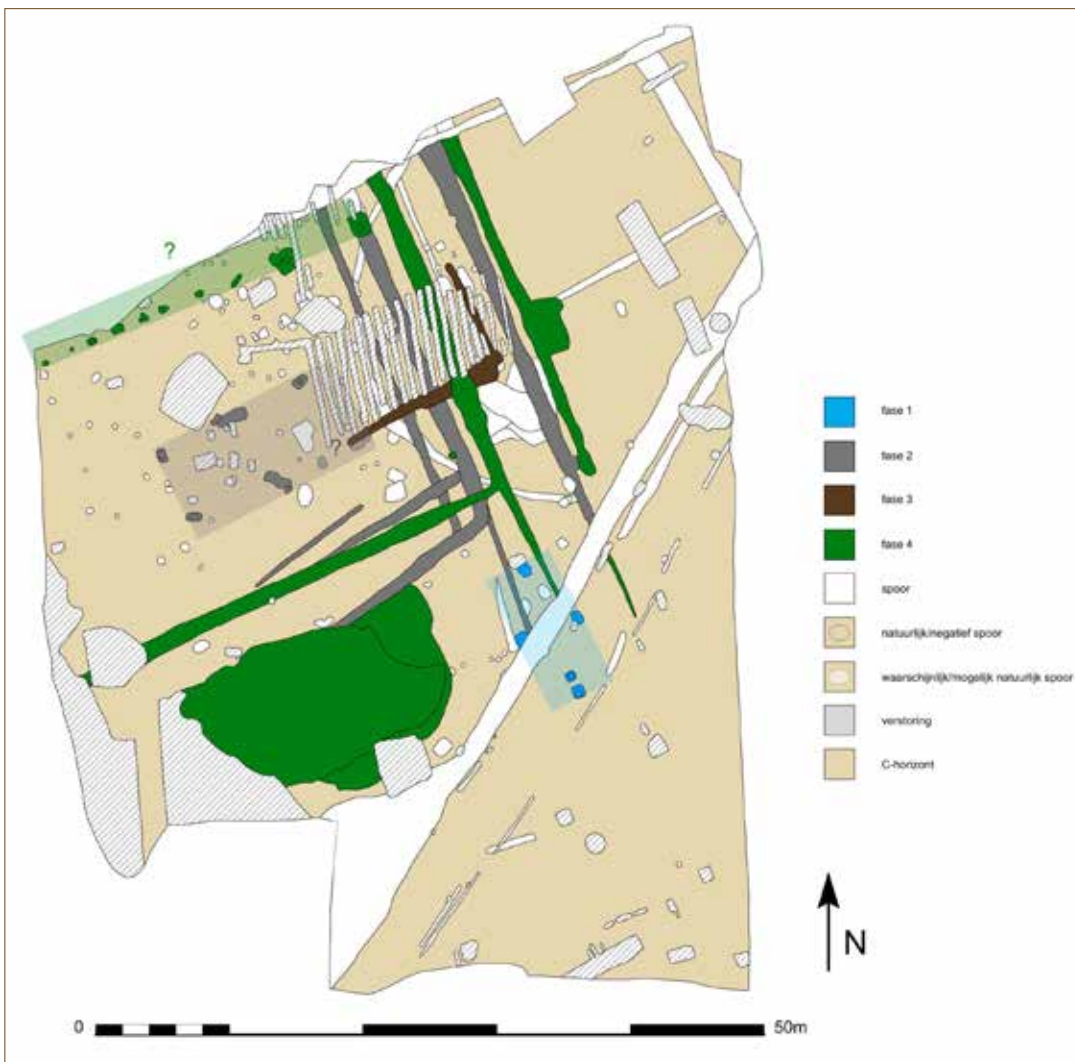

Fig. 2. Ronse Stadstuin. Fasering van de sporen in zone I.

zich een plattegrond van een houtbouw (fig. 2: blauw). De structuur is eenschepig, bestaat uit twee traveeën en is NNW-ZZO georiënteerd. We kunnen met zekerheid vijf paalkuilen aan het gebouw toewijzen die het gewicht van de dakconstructie torsten (fig. 3: structuur 1). In de zuidelijke korte zijde zijn twee palen in twee afzonderlijke kuilen aanwezig. In de noordelijke korte zijde tekent zich slechts één kuil af die vermoedelijk twee palen bevat: één paalkern is duidelijk herkenbaar, in het diepste gedeelte is slechts heel vaag een kern op te merken. De dubbele palenzetting in beide korte zijdes is opmerkelijk: telkens is de buitenste paal groter en dieper gefundeerd dan de paal aan de binnenzijde, voornamelijk in de noordelijke korte zijde. Vermoedelijk zijn deze dubbele palen het gevolg van een herzetting. De lange zijden tellen elk slechts één paalspoor, enkel in de westelijke lange zijde is een duidelijke paalkern vast te stellen. De afmetingen van het gebouw (inclusief de buitenste palen op de korte zijden) bedragen 10,2 m bij 4,5 m, wat een oppervlakte geeft van 45,9 m². Overige, omliggende paalsporen zijn moeilijk met deze structuur in verband te brengen. In de paalkuilen van het gebouw zijn nauwelijks vondsten aanwezig. Een ¹⁴C-onderzoek van twee houtskoolstalen geeft een vrij vroege datering.¹⁰ Een staal uit de kern van de zuidelijke paal van de zuidelijke korte zijde levert een gekalibreerde datering op van 160 BC – 60 AD (KIA-48899 (80): 2025±30BP). Het houtskoolstaal uit het paalspoor in de oostelijke lange zijde dateert tussen 50 BC en 80 cal AD (KIA-48900 (78): 1980±30BP).

Het gebouw is qua type niet onbekend in de regionale archeologie. Het gaat om gebouwen met een zgn. kruisvormige, eenschepige palenconfiguratie die een evolutie zijn van de oudere, meerschepige gebouwen. Ze kenmerken zich door hun relatief grote binnenruimte. De subtypes zijn afhankelijk van het aantal traveeën. Het exemplaar te Ronse is onder te brengen bij het subtype IIB (twee traveeën).¹¹ De wandpalen zijn doorgaans minder diep gefundeerd aangezien ze geen dragende functie hebben. Hierdoor worden ze zelden archeologisch vastgesteld, hoewel ook een fundering met houten liggers niet kan uitgesloten worden.¹² Het hoofdtype (type II) komt regelmatig aan het licht in het noordelijke deel van Vlaanderen en is er zelfs het meest voorkomende

gedurende de Flavische periode en de eerste helft van de 2de eeuw, hoewel het aanwezig blijft tot in de late 2de eeuw.¹³ Ook in het zuidelijk deel van Oost-Vlaanderen is het reeds op een aantal sites geattesteerd: Erembodegem¹⁴, Velzeke¹⁵, Lede¹⁶ en Leeuwergem¹⁷. Het mogelijke gebouw te Lede en de verschillende exemplaren te Leeuwergem vertonen de meeste gelijkenissen met het Ronsische voorbeeld. In zuidelijker gelegen gebieden komt dit huistype eveneens voor, o.a. in Noord-Frankrijk¹⁸ en Wallonië (o.a. Meslin-l'Évêque¹⁹ en Hamois²⁰). Opvallend bij deze laatste twee sites is de aanwezigheid van het type II in of vlakbij een villadomein. Beide houtskoolstalen van het gebouw op De Stadstuin blijken een pre-Flavische datering te ondersteunen, wat vrij vroeg lijkt in vergelijking met enkele naburige sites (cf. *supra*). Het Velzeekse exemplaar is opgericht in de vroeg-Flavische periode en blijft in gebruik tot minstens het midden van de 2de eeuw.

Structuur 2

In de zuidoostelijke hoek van de *enclosure* is een opvallende palencluster aanwezig (fig. 2: grijs). De opbouw vertoont evenwel enkele onregelmatigheden waardoor de interpretatie als gebouw eerder hypothetisch blijft. Drie paalkuilen hebben een heel gelijkaardig uitzicht met een duidelijk te onderscheiden paalkern (fig. 3 structuur 2)). Op de zuidoostelijke hoek ontbreekt echter een vierde paal, maar in de directe omgeving zijn wel enkele grote paalsporen vastgesteld. Ze wijken evenwel af van de drie overige exemplaren en liggen niet perfect in de as. Hoe dit concreet deel uitmaakte van een eventuele constructie is moeilijk te vatten. In de lange zijden bevinden zich tegenover elkaar twee grote, gelijkaardige (paal)kuilen: een duidelijke paalkern is niet vast te stellen. Vlakbij is telkens een kleiner paalspoor aanwezig dat schuin is geplaatst en naar de binnenzijde wijst. De rechthoekige “structuur” heeft een ONO-WZW oriëntatie en afmetingen van ongeveer 11,4 m bij 5,3 m. Rondom concentreren zich nog een aantal paalsporen; er is echter te weinig

10 De uitvoering van de ¹⁴C-dateringen gebeurde door M. Van Strydonck en M. Boudin (KIK).

11 DE CLERCQ 2009, p. 283.

12 DESCHIETER 2003, p. 29.

13 DE CLERCQ 2009, p. 283.

14 Niet gepubliceerd onderzoek SOLVA.

15 DESCHIETER 2003, p. 28.

16 PEDE *et al.* 2012, p. 113-115.

17 PEDE, KLINENBORG *et al.* 2013.

18 DERAMAIX 2010, p. 50.

19 DERAMAIX 2010, p. 49-50.

20 VAN OSSEL & DEFGNÉE 2001, p. 105.

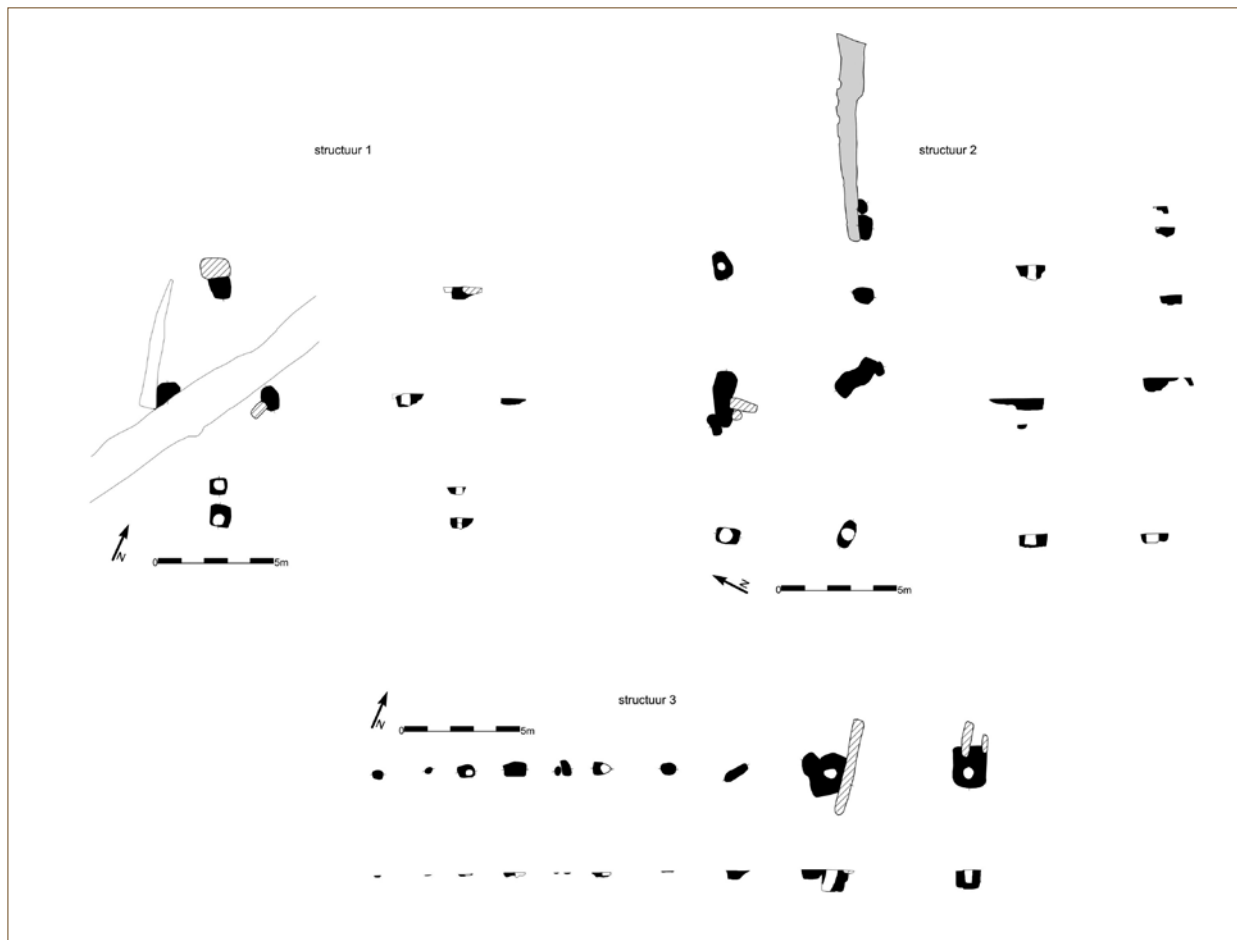

Fig. 3. Ronse Stadstuin. Structuren in zone I.

regelmaat en de sporen zijn te diffuus om een duidelijk verband te zien.

De palencluster levert weinig (diagnostisch) materiaal op. Naast enkele scherfjes in reducerend gebakken, gedraaid en handgevormd aardewerk, zijn een aantal fragmenten van een *dolium* en een zoutcontainer aanwezig. Het enige chronologisch relevante fragment is een rand van een *mortarium*, afkomstig uit de streek van Bavay (fig. 4.18). Het behoort tot het type Stuart 149, een vorm met een afhangende, soms licht opgekrulde rand die weinig evolutie doorheen de tijd vertoont en dus moeilijk nauwkeurig te dateren is. Op basis van het formaat en de afwerking heeft de tweede helft van de 2de tot de 3de eeuw de voorkeur. Een ^{14}C -datering van twee houtskoolstalen brengt meer duidelijkheid. Beide paalkernen in de westelijke korte zijde zijn bemonsterd: de noordelijke hoekpaal heeft een gekalibreerde datering van 20 AD – 130 AD (KIA-49111 (124): 1920±20BP), de zuidelijke komt uit tussen 40 BC en 90 AD KIA-49108 (140): 1960±20BP). Het chronologisch verschil tussen het aardewerk en de ^{14}C -dateringen is mogelijk te verklaren door het feit dat het *mortarium* uit één van

de schuin geplaatste paaltjes komt. Mogelijk gaat het om een stutpaal die later is toegevoegd.

Structuur 3

Tegen de noordelijke sleufwand valt een palenrij (ONO-WZW) op die zich haaks op één van de afbakenende greppels bevindt (fig. 2: groen). Waarschijnlijk vormen deze paalsporen de zuidelijke rand van een structuur die zich buiten de sleuf uitbreidt in westelijke en noordelijke richting. Het westelijke en centrale deel van de palenrij bestaat uit kleine, ondiepe paalsporen (fig. 3: structuur 3). In enkele gevallen is een paalkern te herkennen. Deze rij eindigt aan de oostelijke zijde met verschillende zware, diep gefundeerde paalsporen; vooral de twee laatste exemplaren. In beide kuilen is een duidelijke paalkern aanwezig, die in één geval schuin gepositioneerd is; de afstand tussen beide palen bedraagt ongeveer 6 m. Net ten zuiden van deze palenrij bevindt zich een concentratie van zes duidelijke en (soms) grote paalkuilen (fig. 2). Hoewel deze sporen geen perfect geometrisch verband vormen, kan het gaan

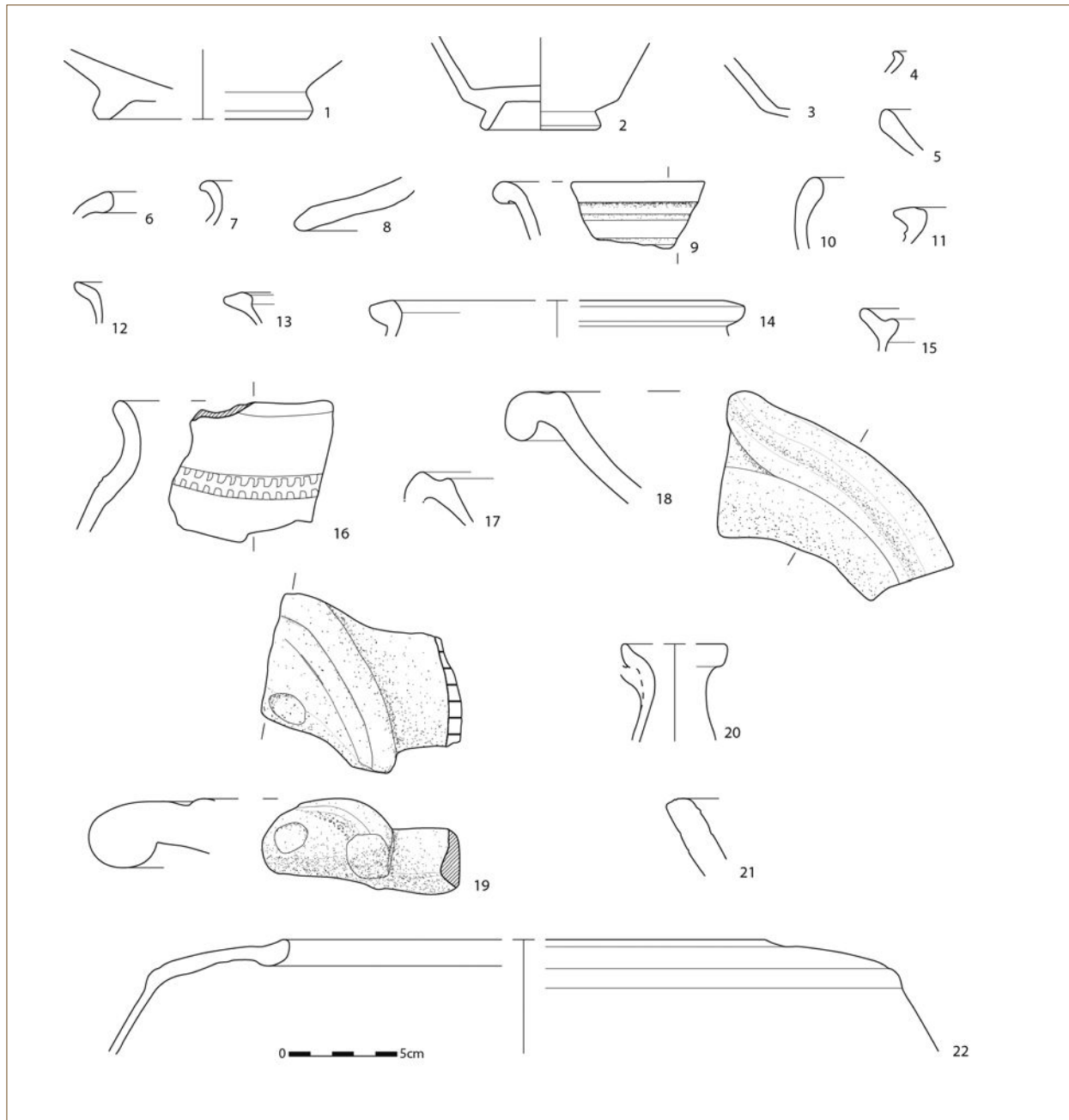

Fig. 4. Ronse Stadstuin. Selectie van vondsten uit zone I.

om een aanbouw of een verbouwing. Gezien de perifere ligging in de sleuf is deze lineaire structuur moeilijk te interpreteren. Mogelijk vormt ze een palissade die verbonden is aan een torenconstructie. Gepalissadeerde complexen zijn geen zeldzame vondst in de regionale archeologie.²¹ Enige gelijkenis met de palissade die eindigt in een zwaardere constructie te Eke – Biestebeek is niet te miskennen, ook daar is de interpretatie onduidelijk.²² Toekomstig onderzoek op de belendende percelen van De Stadstuin zal

moeten uitwijzen wat de aard van deze structuur is. De vondsten zijn voornamelijk afkomstig uit de grote paalsporen. Bij de fijne waar vermelden we een randfragmentje van een geverfde beker (fig. 4.4) uit de Rijnstreek en een randfragment van een bord van het type Blicquy 5 (fig. 4.5) in pompejaans rood aardewerk. Verder vonden we een kom met naar binnen gebogen rand (fig. 4.6), een kookpot of beker met een naar buiten gebogen rand (fig. 4.7), een imitatie van een tronconische pot (fig. 4.9) in reducerend gebakken, gedraaid aardewerk en een deksel met een eenvoudige rand (fig. 4.8) in handgevormd aardewerk. Algemeen is de structuur

21 DE CLERCQ 2009, p. 237-243.

22 DE CLERCQ & MORTIER 2001, p. 167-168.

in de tweede helft van de 2de en de eerste helft van de 3de eeuw te plaatsen. Een ¹⁴C-datering is in het vooruitzicht gesteld.

Poel

Net ten zuiden van de nederzetting, buiten de *enclosure*, bevindt zich een grote uitgraving die waarschijnlijk als een poel is te interpreteren (fig. 2: groen). Deze heeft een langwerpige vorm met een ONO-WZW oriëntatie. De afmetingen bedragen ongeveer 21 m bij 11 m, de maximale diepte onder het grondvlak is 0,7 m. De profielen tonen aan dat het spoor aan de lange zijden een getrapte vorm kent. Aan de noordelijke en zuidelijke lange kant zet het gestaag aan richting het centrum, waar het vrij abrupt 30-40 cm verdiept. Ter hoogte van de oostelijke en westelijke zijde loopt de bodem langzaam naar beneden zonder grote hoogteverschillen. Dit alles zorgde vermoedelijk voor een soort “oever” aan de lange zijden die langzaam afhelde naar een dieper, centraal gedeelte.

De vondsten uit deze structuur zijn voornamelijk afkomstig uit de bovenste lagen, die geïnterpreteerd zijn als de finale dempingspakketten. Wat het aardewerk betreft, vermelden we een wandfragment van een kopje (Dr. 33) in *terra sigillata* (fig. 4.3) uit Centraal-/Oost-Gallië, twee randfragmenten van een wrijfschaal (fig. 4.17 en 4.19) van het type Stuart 149, een *dolium* met een geprofileerde rand (fig. 4.22) en een randfragment van een pot in technisch aardewerk (fig. 4.21). Deze stukken zijn in de tweede helft van de 2de of de eerste helft van de 3de eeuw te plaatsen. Een opmerkelijke vondst was een *tegula* met op de bovenzijde de indruk van vermoedelijk een hondenpoot.

Greppels

De greppels vormen de ordenende elementen in de nederzettingzone en zorgen voor een sterke axialiteit die zich weerspiegelt in de overige sporen. De meeste kuilen en paalsporen zijn afgebakend door een aantal greppelsystemen die consequent een NW-ZO oriëntatie (of haaks hierop) hebben. Buiten de greppels bevinden zich veel minder sporen. De onderlinge oversnijdingen van de greppels laten toe om drie grote fases te herkennen.

Een eerste grote fase van de *enclosure* wordt gevormd door een aantal greppels die centraal in het vlak telkens een hoek van ongeveer 95° - 105° maken (fig. 2: fase 2). De fragmentaire bewaring, enkele onrechtstreekse indicatoren en de specifieke hoek die

de greppels maken, zorgen voor een aantal subfases die we onder één grote fase laten ressorteren. In één van de subfases vertrekt vanuit de zuidoostelijke hoek van de *enclosure* een greppel die ongeveer 6 m naar het oosten een parallelle tegenhanger kent. Beide vormen mogelijk de afwateringsgreppels van een wegtracé. Gezien de slechte bewaring en de afwezigheid van resten van een wegdek of karrensporen, is dit niet met zekerheid te stellen. De enige te dateren vondst uit de greppels langs de zijde van de nederzetting is een bodem van een *terra nigra* beker (Deru P41-53) in noordelijke waar (einde 1ste tot eerste helft 2de eeuw). De tegenoverliggende greppel levert wel enkele goed dateerbare scherven op: een bodem van een wrijfschaal (Dr. 43/45) in *terra sigillata* uit Centraal-/Oost-Gallië (fig. 4.1). Verder kwam een randfragment van een kruik in zeepwaar aan het licht; deze vertoont sterke gelijkenissen met de vorm Stuart 129 (fig. 4.20). Overige vondsten zijn een bodem van een *terra nigra* beker in zeepwaar, een rand van een kom met een naar binnen gebogen rand (fig. 4.10), een rand van een kom in grijs gedraaid aardewerk die mogelijk een imitatie is van Noordfranse waar (fig. 4.11), een rand van een bekervormige pot met een naar buiten gebogen rand (fig. 4.12) in grijs gedraaid aardewerk en mogelijk een randje van een kruik (fig. 4.13). Dit ensemble is te dateren in de tweede helft van de 2de tot de eerste helft van de 3de eeuw, met een voorkeur voor het laatste kwart van de 2de en het eerste kwart van de 3de eeuw. Een ¹⁴C-datering op een houtskoolstaal uit één van de grachten langs de nederzetting geeft een gekalibreerd resultaat tussen 80 AD en 230 AD (KIA-49109 (138): 1860±25BP). De vaststelling dat de greppels aan weerszijden een andere datering lijken te hebben, heeft vermoedelijk te maken met het feit dat verschillende greppels ondergebracht zijn bij deze fase. De gelijklopende heruitgravingen en het gevarieerde materiaal wijzen dus op een “lange” fase met een algemene datering van de tweede helft van de 1ste tot de eerste helft van de 3de eeuw.

In een volgende fase volgt een duidelijke reorganisatie van het greppelsysteem (fig. 2: fase 3). De hoek komt ongeveer 10 – 11 m meer naar het noorden te liggen. Daar bevindt zich een greppel, die een hoek maakt van 90°. Deze heeft echter min of meer dezelfde oriëntatie als de vorige. Gelijktijdige greppels zijn niet vastgesteld waardoor we mogen aannemen dat in deze fase geen wegtracé aansloot op de *enclosure*. Opvallend is de grote aanwezigheid van puin in de vulling van de greppel: veel brokjes en brokken *tegulae*, *imbrices* en ijzerzandsteen. Ging deze fase samen met een structuur van minder vergelijkbare

materialen binnen de *enclosure*? De greppel leverde geen dateerbare vondsten op.

In een laatste grote fase van de afbakening verschuift de zuidoostelijke hoek opnieuw ongeveer 10 m naar het zuiden op nagenoeg dezelfde locatie als fase 2. Een greppel vormt er een rechte hoek terwijl een aftakking verder loopt naar het zuidoosten (fig. 2: fase 4). Ongeveer 6 m naar het oosten bevindt zich een gelijkaardige greppel. Mogelijk hebben we hier opnieuw te maken met de afwateringsgreppels van een wegtracé. De slechte bewaring verhindert echter verregaande conclusies. De vulling van de greppel aan de zijde van de nederzetting levert enkele vondsten op die in de 2de en/of 3de eeuw te dateren zijn: een rand van een kom met uitgesproken dekselgeul (fig. 4.15) en een randfragment van een kookpot met een naar buiten gebogen rand en rolstempelversiering op de schouder (fig. 4.16), beide in handgevormd aardewerk. In de tegenovergestelde greppel valt een bodem van een kopje in *terra sigillata* (Dr. 33) uit Centraal-/Oost-Gallië (fig. 4.2) te noteren. Verder is er een kom met een geblokte rand (fig. 4.14) aanwezig waarvan het baksel sterke gelijkenissen vertoont met de zgn. *Low Lands Ware*. Deze context is algemeen dateren in de tweede helft van de 2de en het eerste kwart van de 3de eeuw.

Fasering van de nederzetting

De oudste fase van de nederzetting wordt gevormd door een houtbouw met een kruisvormige palenconfiguratie (fig. 2: fase 1). Het gebouw wordt oversneden door de latere fases van de *enclosure*. Bijhorende greppels rond het gebouw zijn niet aangetroffen. Het is echter niet ondenkbaar dat deze verdwenen zijn door de slechtere bewaring en de recente verstoring van het terrein. De oriëntatie van de structuur lijkt alleszins te wijzen op het bestaan van een zekere percelering aangezien deze min of meer dezelfde is als bij de latere fases. De ¹⁴C-stalen wijzen op een pre-Flavische datering.

In een volgende fase is de *enclosure* duidelijk te herkennen in het vlak (fig. 2: fase 2). Het verband tussen de verschillende greppels en de sporen binnen de afgebakende zone is niet makkelijk te leggen. De slechte bewaring van sommige greppels en de gedeeltelijke vergravingen door latere fases zorgen ervoor dat sommige greppels moeilijk toe te wijzen zijn. Een eerste grote fase van de *enclosure* bestaat uit een aantal greppels die centraal in het vlak telkens een hoek van ongeveer 95° à 105° maken. Het betreft vier subfases die telkens een uitgraving van ongeveer hetzelfde tracé voorstellen. Het is mogelijk

dat structuur 2 bij deze fase is onder te brengen. Op de oostelijke zijde van de *enclosure* sluit in één van de subfases vermoedelijk een wegtracé aan. De datering loopt van de tweede helft van de 1ste tot het einde van de 2de eeuw of mogelijk nog de eerste helft van de 3de eeuw.

In een volgende fase wordt de hoek (90°) van de *enclosure* ongeveer 10 m naar het noorden verschoven (fig. 2: fase 3). Er zijn geen sporen noch een wegtracé met zekerheid in verband te brengen met deze greppel. Wat de datering betreft, kunnen we deze fase enkel situeren t.o.v. de overige.

In een laatste grote fase van deze nederzetting verschuift de zuidoostelijke hoek opnieuw ongeveer 10 m naar het zuiden (fig. 2: fase 4). Een greppel vormt een rechte hoek waar in zuidoostelijke richting mogelijk een wegtracé op aansluit. Het is aannemelijk dat structuur 3 tot deze fase te rekenen is. Net ten zuiden van de nederzetting, buiten de *enclosure*, bevindt zich een poel. Deze fase is hoogstwaarschijnlijk onder te brengen in het laatste kwart van de 2de tot het eerste kwart van de 3de eeuw.

Begraafplaats

Ook het hoger gelegen deel van het terrein (oosten), wordt in de Romeinse periode in gebruik genomen. In zone II tot XI kwam duidelijk een Romeinse landindeling naar voor (fig. 1: blauw). Deze lijkt qua oriëntatie in twee systemen (beide met de bijhorende haakse en parallelle greppels) uiteen te vallen, die mogelijk telkens op een wegtracé gebaseerd zijn. Enerzijds is er een “raster” met een NO-ZW oriëntatie, anderzijds één met een ONO-WZW oriëntatie. Vanwege de soms slechte bewaring is het niet duidelijk of deze verschillende systemen een chronologische en/of een ruimtelijke evolutie voorstellen. De weinige vondsten wijzen er evenwel op dat de systemen elkaar opvolgen. Ondanks de fragiele basisgegevens willen we een werkhypothese naar voor schuiven in afwachting van meer informatie uit het ¹⁴C-onderzoek. We vermoeden dat deze delen van het onderzoeksgebied vanuit de nederzetting in gebruik zijn genomen als begraafplaats, de verschillende fases en oriëntaties van deze perceleringssystemen lijken zich ook te weerspiegelen in de fasering van de nederzetting. Waarschijnlijk nam men vanuit de nederzetting steeds verder en hoger gelegen delen van het terrein in gebruik.

Tussen deze greppelsystemen bevinden zich 20 graven. Ze liggen op de westelijke flank van de heuvel die afhelt naar de nederzetting. Het gaat

om crematiegraven van het type brandrestengraf (*Brandgrubengräber*), hoewel mogelijk ook één urnegraf aanwezig is. Twee exemplaren waren waarschijnlijk bovengronds gemarkeerd door een klein grafmonument, een zgn. dodenhuisje. Twee graven oversnijden elkaar (fig. 5): men heeft het oudere graf opnieuw “geopend” voor een jongere bijzetting. Opvallend is hoe de uitgraving van het jongere graf perfect binnen de grenzen van het oudere exemplaar valt en hoe men de houtskoollaag van het oudere graf bewust ongemoeid heeft gelaten. Onrechtstreeks toont dit aan dat de locatie van de graven bovengronds zichtbaar was. De opbouw van de grafkuilen is steeds dezelfde: onderaan bevindt zich een houtskoollaag die de resten van de brandstapel bevat, met daarboven een pakket nagezakte/verspitte “moederbodem”. De bewaring van de graven varieert sterk. Bij sommige graven is enkel een fragment van de houtskoollaag geconserveerd. Andere exemplaren zijn dan weer 40-50 cm diep, waarbij we er mogen van uitgaan dat het grootste deel van de houtskoollaag nog aanwezig is. Het vondstenrepertorium uit de graven is vrij beperkt en homogeen. Aardewerk vormt de belangrijkste categorie: een constant weerkerende vorm is een beker van het type Stuart 201 in grijs gedraaid aardewerk. Het gaat om imitaties van gelijkaardige types in Belgische waar (Deru P41-53). Deze exemplaren zijn steeds op de zij of omgekeerd gedeponerd – voor zover ze volledig aanwezig waren (fig. 6). Andere vormen in aardewerk komen slechts sporadisch voor. De metalen vondsten zijn gedomineerd door spijkers, i.e. constructie- en schoenspijkers. In drie gevallen is een munt meegegeven in het graf. Opvallend is dat alle vondsten in verschillende gradaties verbrand zijn, wat erop wijst dat ze op of aan de rand van de brandstapel hebben gestaan en niet na de crematie zijn bijgezet bij de overledene. De hoeveelheden botmateriaal verschillen sterk van graf tot graf. Het gewicht varieert van 1 tot 1181 g, de meerderheid bevat echter minder dan 100 g. Hoewel dit in sommige gevallen te maken heeft met een slechtere bewaring, mogen we toch stellen dat een sterke selectie en/of manipulatie gebeurde van het botmateriaal dat is meegegeven in het graf. De determinatiegraad o.b.v. leeftijd en geslacht van het bot is laag, in een achttal gevallen is vast te stellen dat het om volwassenen gaat waarvan alle delen van het skelet vertegenwoordigd zijn.²³ Op basis van de vondsten lopen de dateringen van het einde van de 1ste tot de 3de eeuw. In afwachting van de ¹⁴C-dateringen lijkt het erop

Fig. 5. Ronse Stadstuin. Doorsnede van twee brandrestengraven.

Fig. 6. Ronse Stadstuin. Omgekeerde depositie van een beker in een brandrestengraf.

dat de oudste graven zich in het westen bevinden en de jongere exemplaren verder oostwaarts. De oriëntatie van de grafkuilen is voornamelijk NNW-ZZO of ONO-WZW, waarschijnlijk gebaseerd op de greppelsystemen die het terrein doorkruisen. In hoeverre men in zone VI rekening heeft gehouden met de bronstijdgrafmonumenten die op dat moment misschien nog zichtbaar waren, is niet duidelijk.²⁴ Één van de Romeinse greppelsystemen oversnijdt duidelijk de gracht van één van de kringgreppels. Alles lijkt erop te wijzen dat deze gracht al gedempt was, maar dit sluit niet uit dat een eventueel heuvellichaam nog (gedeeltelijk) bewaard was in het Romeinse landschap. Het is alleszins duidelijk dat geen Romeinse graven aanwezig zijn in de zone van de prehistorische kringgreppels.

23 LEMMERS 2012, p. 12-14.

24 PEDE, CLEMENT & CHERRETTÉ 2013, p. 28.

Ontginningskuilen

In het centrale zuidelijke deel van het terrein bevinden zich enkele grote, langwerpige uitgravingen met een lengte van soms meerdere tientallen meters; ze hebben steeds een NO-ZW oriëntatie. Ze zijn meestal geleidelijk afhellend uitgegraven, terwijl de bodem doorgaans vrij onregelmatig is. De profielen getuigen van een opvulling in verschillende fases: grote pakketten uitgeloopte, zandige leem zijn vaak afgewisseld met enkele humeuze inspoelingslaagjes. Vondsten in de vulling zijn schaars en zeer fragmentair. Het aardewerk bestaat voornamelijk uit enkele scherfjes handgemaakt aardewerk die qua techniek aansluiten bij de late ijzertijd. De demping van de kuilen is vermoedelijk in de 1ste en de 2de eeuw n.C. te plaatsen hoewel de 1ste eeuw v.C. niet uit te sluiten is. Een ¹⁴C-datering op houtskool uit één van deze kuilen leverde een gekalibreerde datering op in de midden bronstijd (1500 BC – 1380 BC: KIA-49089 (613): 3155±30BP). Opvallend is de concentratie van deze sporen op een vrij beperkte oppervlakte, en nog opmerkelijker is de aanwezigheid van enkele gelijkaardige kuilen in dezelfde zone, die te dateren zijn op de overgang van de vroege naar de volle middeleeuwen. Bovendien zijn verschillende van deze kuilen op dezelfde locatie als de Romeinse exemplaren uitgegraven; de profielen tonen aan dat de Romeinse kuilen waarschijnlijk tot in de middeleeuwse periode een depressie hebben nagelaten.²⁵ Vermoedelijk heeft men in verschillende periodes aan leemwinning gedaan in deze zone. Enkele terreinobservaties van J. Mikkelsen (GATE & Raakvlak) bevestigen dat de plaatselijke, natuurlijke bodem in aanmerking komt voor ontginning. Ook de grootschalige uitgravingen uit de vorige eeuw waardoor grote delen van De Stadstuin verstoord werden, getuigen van dit feit. Het is niet uit te sluiten dat deze kuilen deel uitmaken van een complex dat zich meer naar het zuiden buiten de opgraving bevindt.

Conclusie

Verwonderlijk zijn de Romeinse vondsten in De Stadstuin niet te noemen. Vlakbij het terrein, in het centrum van Ronse, kwamen reeds sporen uit de Romeinse periode aan het licht, vnl. in de omgeving

van de Sint-Hermeskerk (cf. *supra*). Wat De Stadstuin betreft, trekt vooral de nederzetting op het laagst gelegen deel in de noordwestelijke hoek de aandacht. Deze sporen bevinden zich in vogelvlucht slechts 300 – 400 m van de hiervoor vermelde Romeinse vondsten in het stadscentrum. Het is duidelijk dat de site op De Stadstuin zich verder uitstrekt in die richting. Of er een direct verband bestaat tussen beide sites is o.b.v. de huidige stand van het onderzoek niet duidelijk.

De nederzettingssporen van De Stadstuin interpreteren we als de zuidoostelijke hoek van een over verschillende fases heen afgebakende nederzetting waar vermoedelijk een wegtracé op aansluit. Deze is in de pre-Flavische periode opgericht en bleef bestaan tot de eerste helft van de 3de eeuw. Omgrachte nederzettingen of *enclosures* zijn zeker geen uitzondering in de Gallo-Romeinse archeologie. Het is zelfs de meest voorkomende vorm van landelijk nederzettingssysteem in Zandig-Vlaanderen.²⁶ Een afbakening creëert een bewuste opdeling tussen “binnen” en “buiten” de nederzetting. Hoe die opdeling te interpreteren is, hangt af van het type site zelf: verdediging, statussymbool, religieuze functie, puur functioneel, enz... In welke categorie we de site van De Stadstuin kunnen onderbrengen, is uiteraard nog een open vraag, aangezien we met vrij beperkte gegevens werken. Wat opvalt in Ronse, is de planmatige aanleg van het geheel. Over de verschillende fases heen lijkt steeds een vrij gelijkaardige lay-out terug te keren, met een sterk axialiteit die over alle chronologische en ruimtelijke aspecten heen gerespecteerd wordt. De bijhorende structuren zijn in hout opgetrokken; sporen van een steenbouw zijn niet aanwezig, hoewel één greppel quasi volledig gevuld was met bouwpuin. De bouwtraditie lijkt dus aan te sluiten bij wat men in Zandig-Vlaanderen als “inheems” bestempelt. Als we naar de meer zuidelijk gelegen regio's kijken dan zijn rurale *enclosures* nabij een wegtracé ook gekend in de Vlaamse leemstreek²⁷ en het noorden van Frankrijk²⁸. Daar worden de sites voornamelijk als officiële sites (*mutatio*, *mansio*...), *villae* of eenvoudige landelijke nederzettingen geïnterpreteerd.

Gezien de grootschaligheid van het vlakdekkend onderzoek kregen we een goed zicht op het Romeinse landschap rond de nederzetting. Hogerop het terrein, weg van de nederzetting, bevinden zich eveneens sporen uit de Romeinse periode, voornamelijk graven

25 Een gelijkaardige vaststelling werd gedaan bij het lopend onderzoek te Ronse – Pont West (mondelinge mededeling A. Verbrugge).

26 DE CLERCQ 2009, p. 220.

27 DESCHIETER & DE MULDER 2005.

28 QUÉREL 2008.

en greppels. Deze laatste lijken deel uit te maken van twee systemen die mogelijk een chronologische en/of ruimtelijke evolutie vormen. Zowel de greppels als de graven dateren uit de periode die loopt van het einde van de 1ste tot de 3de eeuw n.C. Deze datering én het feit dat er zich geen andere Romeinse sporen op dit deel van het terrein bevinden, doen vermoeden dat deze zone bewust is ingericht als begraafplaats, waarbij twee mogelijke wegtracés met elk hun bijhorend greppelsysteem fungeerden als structurerende elementen. Onze voorlopige werkhypothese is dat men vanuit de nederzetting het terrein heeft georganiseerd als begraafplaats, mogelijk in twee grote fasen die zowel ruimtelijk als chronologisch te linken zijn aan de nederzetting.

Bibliografie

- CAMBIER A., 1966. De laatste opgravingen onder en rond de St.-Hermeskerk, *Annalen van de Geschied- en Oudheidkundige kring van Ronse en het Tenement van Inde* 15, p. 153-183.
- CAMBIER A., 1991. Het reliëf met de dansende Bakchante in de Ronsische krypte, getuigenis van de Dionusoskultus in onze streek, *Annalen van de Geschied- en Oudheidkundige kring van Ronse en het Tenement van Inde* 40, p. 57-89.
- CROMBÉ P., 1989. Noodopgraving op de Square Albert te Ronse, *Annalen van de Geschied- en Oudheidkundige kring van Ronse en het Tenement van Inde* 38, p. 77-104.
- DE CLERCQ W., 2009. *Lokale gemeenschappen in het Imperium Romanum. Transformaties in rurale bewoningsstructuur en materiële cultuur in de landschappen van het noordelijk deel van de civitas Menapiorum (provincie Gallia-Belgica, ca. 100 v.C. – 400 n.C.)*, Gent, 559 p.
- DE CLERCQ W. & MORTIER S., 2001. Nazareth-Eke. Archeologische begeleiding bij de bouw van de Aquafin collector Eke, fase 2001. Romeinse nederzettingssporen en een graf nabij de Biestebeek, *Monumentenzorg & Cultuurpatrimonium. Jaarverslag van de provincie Oost-Vlaanderen 2001*, Gent, p. 167-169.
- DECONINCK J., 1982. Le problème préhistorique du Mont de Musique, *Annalen van de Geschied- en Oudheidkundige kring van Ronse en het Tenement van Inde* 31, p. 19-63.
- DE MULDER G. & DESCHIETER J., 1999. Ronse. Indicaties van middeleeuwse en jongere bewoning en landgebruik, *Monumentenzorg en Cultuurpatrimonium. Jaarverslag van de Provincie Oost-Vlaanderen 1999*, p. 155-156.
- DERAMAIX I., 2010. Synthèse des occupations romaines de la ZAE de Ghislenghien / Meslin-l'Évêque (Ath), *Romeinendag*, p. 47-52.
- DESCHIETER J., 2003. Over grachten, grenzen en gebouwen in de uithoek van een vicus... Het archeologisch noodonderzoek op de «Kwakkel»-site te Velzeke (2002-2003), *VOBOV-info* 58, p. 26-39.
- DESCHIETER J. & DE MULDER G., 2005. Het archeologisch onderzoek van de vicus te Velzeke in 2003-2004: sporen van een baanpost in de zuidoostelijke sector, *Handelingen van het Zottegems Genootschap voor Geschiedenis en Oudheidkunde* 12, p. 169-218.
- LEMMERS S.A.M., 2012. *Romeinse Crematiegraven uit Ronse De Stadstuin. Fysisch Antropologische Rapportage*, Stichting LAB onuitgegeven rapport, Leiden, 16 p.
- PEDE R., CLEMENT C. & CHERRETTÉ B., 2011. *Ronse De Stadstuin. Archeologisch vooronderzoek*, SOLVA Archeologie-rapport 13, Erembodegem, 34 p.
- PEDE R., CLEMENT C. & CHERRETTÉ B., 2012. Romeinse begraving en bewoning in het Domein Mesen te Lede (O.-VI.), *Signa* 1, p. 111-117.
- PEDE R., CLEMENT C. & CHERRETTÉ B., 2013. Over oude en nieuwe grafheuvels in de Vlaamse Ardennen. Recent archeologisch onderzoek te Ronse (O.-VI.), *Lunula Archaeologica protohistorica* XXI, p. 23-29.
- PEDE R., CLEMENT C., CHERRETTÉ B., GUILLAUME V. & DE CLEER S., 2013. Op het spoor van Spillegem? Een nederzetting uit de volle middeleeuwen te Ronse – De Stadstuin (O.-VI.), *Archaeologia Mediaevalis* 36, p. 109-112.
- PEDE R., KLINKENBORG S., GUILLAUME V., TAELEMAN E., DU RANG E. & CHERRETTÉ B., 2013. In de schaduw van de vicus: een Romeinse rurale nederzetting langs de Spelaanstraat te Leeuwergem (Zottegem, O.-VI.), *Signa* 2, p. 132-135.
- QUÉREL P., 2008. Chemins, gués et établissements routiers dans l'Ouest de la Gaule Belgique, *Revue archéologique de Picardie* 3-4, p. 85-122.
- ROGGE M., 1972. De Gallo-Romeinse tumuli van Calmont, Gemeente Kluisbergen (Oost-Vlaanderen). *Annalen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde* 21, p. 109-135.

VAN OSSEL P. & DEFGNÉE A. 2001. *Champion, Hamois. Une villa chez les Condruses. Archéologie, environnement et économie d'une exploitation agricole antique de la Moyenne Belgique* (Etudes et Documents Archéologie 7), Namur, 272 p.

VERBRUGGE A., DE GRAEVE A. & CHERRETTÉ B., 2012. *Ronse Pontstraat West – fase 1. Archeologisch vooronderzoek*, SOLVA Archeologie-rapport 19, Erembodegem.

Dankwoord

We willen J. Deschietter (PAM Velzeke) bedanken voor de hulp bij de determinatie van de vondsten.